

NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

“Tasviriy san`at va muhandislik grafikasi” ta`lim yo`nalishi

Qalam tasvir

Fanidan ma`ruzalar matni

Tuzuvchilar:

o`qituvchi. **S.T.Sa`diyev, Sh.U.Bobonazarov.**

Navoiy-2014

1-MA'RUZA. 2SOAT.

MAVZU: Qalamtasvir va uning maqsad-vazifalari.

Tasvirlashning asosiy qonun-qoidalari. O'quv qalamtasviri mashg'ulotlari va ularning talabalarni qaqqoniy tasvirlashga o'rgatishdagi aqamiyati. Talabalarga chiziqli va fazoviy perspektiza to'g'risida tushuncha berish. Buyumlarni tasvirlashda chiziqli konstruktiv tuzilish, nur, soya, yarimsoya, tushuvchi soya, shaxsiy soya, buyumlarning qajmi va ularni to'g'ri tushlash, kompozitsiya asoslari kabi asosiy qonun-qomdzlarga o'rgatish. Taszirlash vositalari: qogoz turlari, qzlemlar, ko'mir, pastel, sangina, sous va boshqalarni ishga tayyorlash.

REJA:

1. Qalamtasvir to'g'risidagi eng muhim tushunchalar.
2. Zarur nazariy malumotlar orqali bilim berish. Kelajak amaliy mashg'ulotlar uchun zamin tayyorlash.
3. Akademik rasm chizish qonun-qoidalar Haqida ma'lumotlar berish.
4. Rasm chizishga zarur jihozlar bilan tanishtirish.

Adabiyotlar:

1. Risunok. Izdatelstvo «Iskusstvo» Moskva. 1965. (3-24 betlar).
2. K. N. Aksenov. Risunok. Moskva «Panorama» 1990. (13-20 betlar).
3. V. A. Yablonskiy. Prepodovanie predmetov «Risunok» i «Osnov! kompozitsii». Moskva. «Vyushaya shkola» 1983. (6-26 betlar).
4. B. Boymetov. Qalamtasvir. Pedagogoka institutlari va universitet talabalari uchun o'quv-qo'llanma. Toshkent. 1997. (2-9 betlar).
5. B. Tojiev. Qalamtasvir asoslarini o'rganish. (dastlabki saboqlar) Toshkent. 1994. (4-20 betlar).

MAVZUNING MATNI:

Tasviriy sanat har bir ijodkor shaxs uchun juda keng faoliyatlar maydonidir. Rasm chizishni puxta egallash barcha san'at turlarida muhim o'rinni egallaydi. Shu sababli akademik surat ishlash bilimi tasviriy faoliyatning barchasida qo'l keladi, muvaffaqiyatni ta'minlaydi. qalamtasvir ishlashga va uni o'z manaviy hayotida foydalanishta odamlar qadimgi paytlardanoq intilib kelganlar. Shu sababdan ham rasm chizishning ma'lum qonun-qoidalari ishlab chiqilgan va yillar, asrlar mobaynida takomillashtirilib kelingan. qalamtasvir barcha5tasviriy san'at turlarining asosi, negizi desak xato bo'lmaydi. O'quv-mashq vazifalarni puxta, ifodali qilib tasviray olish akademik rasm qonun-qoidalarini atroflicha ham nazariy, ham amaliy jihatdan o'rganishni taqozo etadi. ular ish faoliyatini sifatli tashkil etilishiga ham ko'p tomondan bog'liqdir. Bundan tashqari chizishda ishlatiladigan asbob-anjomlar sifatli, talabga javob beradigan bo'lishi kerak. qalamtasvir ishlashning eng asosiy talabi chizish ob'ektini har tomonlama o'xshatib aks ettirishdap iborat faoliyatni ta'minlashdir. Buning uchun tasvirni qog'oz satHida to'g'ri joylashtirish, nisbatlarini to'ri aniqlash, buyumlarning o'zaro masofasini va perspektiva holatlrzrini aniq topish talab etiladi. Ishning

maqsadga muvofiq chiqishida albatta bilim, tajriba va mahorat etarli darajada kerak bo'ladi. Bilim o'qish, o'rganish, mutolaa qilish orqali orttirilsa, tajriba va mahorat ko'p ishlash, tinmay mashq), intilish evaziga orttirilishi ma'lum.

Ta'lim olishning yana bir muhim sharti har bir tasvir etiladigan narsa, hodisa, laihani aslidan, ya'ni naturadap qarab aks ettirilishiga juda bog'liq ekanligi sir emas. Chumki chizishdl hayot haqiqatini ko'rsata olish pifati eng muhimdir desak aslo yanglishmaymiz.

Tasvir chizishni o'rganish oddiy natyurmortlarpi, shuningdek alohida-alohida turgan buyumlarni aks ettirish orqali amalga oshiriladi. Ish tesvirni qog'ozga to'g'ri va chiroili tarzda joylailirishdan boshlanadi, so'ng har bir narsani o'zaro joylashishi, ular orasidagi masofalar nisbatlar aniqlildi. Bunda qalam engil, qog'ozga ortiq darajada bosmasdan ishlatilishi kerak. Aks holda moto'g'ri chiqqan joylar va yordamchi chiziqlarni o'chirg'ich bilan ketkazish qiyin bo'ladi. Shuning uchun o'rtacha yumshoqlik darajasidagi «TM», «M», «2M» rusumli qalamlardan foydalanish ancha qulay. Tasvirlarni ishlashda perspektiva qoidalariga amal qilinishi zarur.

Ma'lumki' har bir narsa boshqa narsadan uzoqroqda turgan bo'lsa, u ko'zimizga kichrayib ko'rinadi, tarxlari ham hiraroq bo'ladi, unga tushayotgan yorug'lik, soyalar ham birinchi plandagi buyumnikidan farqlanib turadi. Bularning hammasi chiziqli va havo perspektivasi hodisasining tabiatda namoyon bo'lishidir. Ana shu jiatdan to'g'ri aks ettirilsa tasvir Haqqoniy chiqishi ta'minlanadi. har bir narsa qog'ozda tasvirlanar ekan, albatta uning turishiga nisbagam ufq chizig'i topib olinishi kerak. U chizuvchi kishining ko'zi balandligidan o'tuvchi tasapvur etiladigan gorizontol to'g'ri chiziqni tashkil etadi.

Natyurmortlarda uni to'g'ri aiiqlab olib tasvir yaragishd! foydalanish zarur shartlardan asosiysi bo'lib, tasvirning haqqoniy chiqishni ta'minlaydi. Narsaning tasvirini gorizontol sathga va vertikal kartina saghiga nisbatan holati ham perspektiva ko'rinishiga muvofiq topiladi. Bunda tomonlarning qisqarib, uzoq- lashib borgan sari qisqarib ko'rinishi ufqning tutashish nuqtasiga asosan topib chiziladi. Tasvir yaratishda fazoviy perspektivaga ham ahamiyat berilishi zarur. Chunki yaqinda joylashib turgan buyum uzoqroqdagisidan tusi, rangi, to'q-ochligi bilan ajralib turadi. Soya-yorug'liklarni tasvir tarxlariga monand o'xshatib aks ettirish ular o'rnini to'fi mutanosib topishga ham bog'liqligini uiutmasligimiz kerak.

Natyurmortlarda manzara tasvirlariga nisbatan perspektiva qoidalarini qo'llash murakkabroq, chunki buyumlar, narsalar orasidagi farq, masofalar kamroq bo'lib, ular diqqat bilan kuzatilib aniqlanadi. Manzara, tabiatdagi perspektiva esa yaqqolroq seziladi. Masalan, tekis yo'nalgan temir yo'lni kuzatsak bu hodisa aniq ko'rinadi. Undagi relslar uzoqlashgan sari bir-biriga yaqinlashib, ufqqa borib birlashib, nuqta bo'lib ikki tomondagi sim yog'ochlar tobora kaltalashib borayotgandek tuyulishi fikrimizni tasdiqlaydi. Bu hodisani kuzatib perspektiva qonuniyatlarini anglab olish, tahlil qilish, tegishli bilimlarni olish mumkin.

Rasm chizish jarayonini bosqichma-bosqich tashkil etilishi tasvir yaratishning eng muhim pedagogik hajmiga. ifodasiga ham, har bir narsaning o'zi mavjud bo'lib turgan atrof muhitiga ham ob'ektiv tarzda yoidoshilishi haqqoniy tasvirlanishi kerak.

Savollar:

1. Qalamtasvir nima?
2. Tasvirlashning asosiy qonun-qoidalari nimalardan iborat?
3. Rasm chizishda qanday jihozlardan foydalaniladi?

Tayanch tushunchalari:

O'quv qalamtasviri - chizishni o'rganish maqsadida, uzoq vaqt mobaynida ishlanadigan qalamtasvir.

Chizikli perspektiva - qarab turgan odamg'1 nisbatan tomonlari kichrayib (o'lchash) ko'rinishdagi predmetni fazoviy holatini chiziqalarda perspektiva qonun-qoidalariga asoslanib tasvirlash.

Fazoviy perspektiva - narsalarning bir-biriga nisbatan uzoq yaqinligiga qarab rang-tussiz, garxinipg tiniq yoki xioa bo'lib ko'rinishi.

Ko'mir - yog'och tayoqchalarini kuydirish yo'li bilan tayyorlanadigan, tasvirlar chizish uchun mo'ljallangan qalamchalar.

Pastel - bo'yoq kukuniga elim aralashtirib tayyorlangan rangli qalamlg.r (g'ilof qoplamasiz).

Sangina - mineral bo'yoq kukunidan zpchlab tayyorlangan g'ilofsiz qalam, rangli jigarrang va qizg'imtirlari bo'ladi, gasvirlzr ishlaganda bazan bo'r bilan qo'shib (yorqin erni aks ettirish uchun) foidalaniladi.

Sous - zichlangan bo'yoq kukunidan tayyorlanadi, rangi qora bo'ladi, quruq holda va suvda eritib ham ishlatish mumkin, oq-qora tasvirlar ishlashda qo'llanadi.

Akademik rasm - o'rganish niyatida bajariladigan mukammal qalam tasvir.

Natura - narsaning asli.

2-MA'RUZA. 4 SOAT.

MAVZU: *Intererda inson qomatining turli holatlardagi qalamchizgilari.* Turli tasvirlash vositalari orqali talabalarga qalamchizgilar bajarishni o'rgatish (yumshoq qalam, retush, pastel, sous, sangina, tuslangan qog'ozlar va boshqalar). Turli yushmoq tasvirlash vositalari bilan inson qomagining har xil holatlaridagi xarakterli xususiyatlariii tez muddatda bajarishga o'rgatish.

REJA:

1. qalzmchizgilar yaragishpish turlari, turfa yo'llari, uoullari texnologiyasi xususiyati nazariy tushunchalarni berish.

2. Malaka, maHoragni shakllzntirish yo'llarini o'rgatish.

3. Har xil tasvirlash vosigalarini qo'llashni, tadbiiq etishni nazariy jiHaglarini ilmiy asoslarini, bilimini berish.

Adabiyotlar:

1. K.N.Aksenov. Risunok. Moskva. «Panorama» 1990. (27-35 betlar).
2. Risunok. Izdatelstvo «Iskusstvo» Moskva. 1965. (90-100. 144-157 betlar).
3. A.E.Terentev. Risunok v pedpgogicheskoy praktike uchitelya izobrazitel'nogo iskusstva. Moskva. «ProsveHenie» 1981, (43-48 betlar).
4. B.Tojiev. qalamtasvir asoslarini o'rganish. (dastlabki saboqlar) Toshkent. 1994. (20-30 betlar).

MAVZUNING MATNI:

Tasvirlarni chizishda, xoh u natyumort bo'lsin, xoh odam tasviri, yoki

manzara bo'lsin, barchasida aks ettirishning turli-tuman vositalari va usullaridan unumli foydalanilish kerak. Bunday yo'l tutish bilimni, mahoratni, tajribani oshirishga xizmat qiladi.

Odam qiyofasini chizishni o'rganish jarayonida grafik uslublarni qo'llash esa eng sinalgan yo'ldir. Chunki eng qulay va tez bajariladigan har xil ashyolar (qalam, sangina, sous, pastel

retush va boshqalar) erdamida amalga oshiriladigan tasvir ainiqsa qiziqarli chiqadi. Bunday qalamchizgilari ishlaganda rangli (tus berilgan) qog'ozlardan foydalanish o'quv-mashq ishlarining badiiyligi darajasini ham oshiradi. Voqelikni obrazli ifoda etish omili bo'lib xizmat qiladi.

Intererdagi odam qiyofasini tezlavhalarini turli holatlarda tasvirlashda atrof muhitning ko'rinishi ham etiborga olinishi kerak. Yorug'lik manbaining qaysi tomondaligi chizilayotgan ob'ektning naqadar hajmli va bo'rtiq tasvirlanishda rol o'ynaydi. Shu sababli ish o'quv mashq sifatida bajarilayotganligidan qat'iy nazar jiddiy e'tiborli yondashuvni talab etadi.

Ma'lumki, odamni tasvirlashni o'rganishda uni tezlikda chizish mashqlari muhim ahamiyat kasb etadi. Mashq vazifalar kichikroq qog'ozlarda, so'ngra kattaroq qog'ozlarda bajarilishi maqsadga muvofiq. Kichik-kichik qalamchizgilar ko'pincha yumshoqroq oddiy qalamda, kattaroq tasvirlar esa iloji boricha kumir qalamchalari, retush, sangina, sous va lastelda ishlansa qulay bo'ladi. Buning sababi ularning ishlatilishi qulayligidadir. Bunday vositalar bilan tezkorlikda katta sathlarda ifodali tasvirlar ishlash mumkin. Ammo bu ularni ishlatish oson ekan degan tushunchani tug'dirmasligi kerak. Masalan. retush qalami o'ta qora bo'lganligi uchun uni rangli, ya'ni biror xolis tus berilgan qog'oyaga rzsm solishda ishlatish mumkin. Oppoq qog'oz sathida undlm foydalanish Incha tajriba va mahoratni talab etadi. Ayniqsa tezksr qalamlapHalarni chizglida rstush juda qulay bo'lib, kerakli joylarda chiziqtarxlsrimi qo'l barmoqlari rangli qog'oz parchasi bilan surkatib tasvirlanayotgan qilib narsaning soya, hatto yarimsoyalarini juda ifodali va chiroyli qilib ko'rsatish imkoniyati bor. Rangli qog'ozda ishlanganda rotush qalami va ko'mir qalamchalerini oq rangli pastel eki bo'r bilan aralash texnikada ishlatish yaxshi samara beradi.

Ma'lumki, sousni suvga qorib mo'yqalam da qogozga surtib tus berilsa, so'ngra tasvirni retush qalamida ishlansa, o'chirg'ichdan ham unumli, bilib foydalanilsa har qanday o'quv-mashq vazifani namunali va chiroyli qilib chiqarish mumkin. Tasvirning eng yorug' qismlarini o'chirg'ich yordamida ustalik bilan o'chirib bo'rtilsa,

Eng to'q soyalarning sathi quyuuq, qora sous bilan bo'yab yopilsa ish hajm tomondan juda fazoviylik kasb etadi.

Sangina qalamtasvirlarni ishlashda qo'llanilishi ham foydali. U bilan har qanday tasvirni tez va ifodali qilib chiqarsa bo'ladi. Faqat buning uchun uing texnikasini egallash kerak.

Ma'lumki, sanginaning to'q jigarrang hamda qizg'imgir jigarrang turlari bo'ladi. Ularni ham tus berilgan oxrasimon rangli qogozlarda unumli qo'llash mumki. Sanginani surkatib soylarning katta-katta qismlarini yopish imkoniyati ham borligi ish rivojini gezashtiradi.

Yuqorida keltirib o'tilgan barcha tasvirlash vositalarini uzok, muddatda bajariladigan, hamda gezkorlik bilan ishl shadigan qalamtasvirlarda birdek muvaffaqiyat bilan qo'llash mumkin. Odam qomatini turli holatlarda. vaziyatlarda harakagli ko'rinishlarda interer muhiti sharoitida tasvirlash ancha murakkab vazifalardan hisoblanadi. Agar ular tez muddlgda ishlanishi kerak bo'lsa, tezchizgi lavhalari ko'rinishida bo'lsa, bir nechta tasvirni bitta qog'oz sathida chiroyli kompozitsiyada joylashtirib bajarish ko'p samara beradi. Chunki bunda har bir chizilgan har turli holetlarda turgan odamlar qiyofasi o'zaro solishtirib ishlanadi, o'lchamlari bir-biriga moslanadi va shuning nagijasida tasvirlar guruhi bog'langan mazmun kasb etib badiiy ko'rinishga ega bo'ladi.

Insop qaddi-qomatini chizishga albatta tezkor tasvirlar ishlash. ko'proq mashq qilish talab etiladi. Ayniqsa suratnin! qismlzri nisbatlari, katta shaklning yaxlitligiga e'tibor qaratilishi kerak. So'ng tana holati uning qanday harakat holatida namoyon bo'laetganligi muHim bo'lib, uni to'g'ri topish va aks ettirish kerak. Yuqorida aytilgan barcha holatlarda nazariy va amaliy tomondan yaxshi o'rganilsa, kitoblar maxsus adabiyotlar mutolaasiga e'tibor berilsa har qanday quntli talaba uning oldiga qo'yilgan murakkab vazifalarning barchasini muvaffaqiyatli ado etadi. Yaxshi, a'lo natijalarga erishadi.

Savollar:

1. Rasm chizishda qanday tasvirlash vositalari, ashyolari qo'llanadiq
2. Intererdagi odamni chizishda ko'proq nimalarga aHamiyat berish zarurq
3. Chizishda odam qomati o'lchamlari qanday topiladiq

Tayanch tushunchalar:

Interer (frants) - binolarning ichki qismi.

Retush - chizishda iillatiladigan maxsus, sifatli ko'mir qalam, №1, №2 xillari bo'ladi, yumshoqli! i bo'yicha farq qiladi.

Natyurmort - taseirlash maqsadida jamlab qo'yilgan turli buyumlar yikmasi, o'quv-mashq qo'yilmasi.

Grafik uslub - qalamda, qora-oq tasvirga asoslangan Holda bajarish yo'li (chiziqqlar vositasida).

TezlavHa - qalamda; yoki rangda tezkorlik bilan bajariladigan, tasvir (dastlabki taassurot asosida ishlanadi).

Obekt - chizilayotgan narsalarning tabiagdagi asli.

qalamchizgi - biroz mukammalroq, ammo gezik bilan ishlapgan tugzllanmagan qalamsurat (zarisonka).

Tus - narsaning rang hamda tusipi och-to'qlik darajasini bildiruvchi tushuncha.